

A tanulás mint kulturális konstruktum

Jin Li 2012-ben a Cambridge University Press gondozásában Cultural Foundations of Learning: East and West címmel megjelent könyve a tanulás jelenségének kulturális meghatározottságát vizsgálja kelet-ázsiai és euro-amerikai kontextusban. Arra keresi a választ, hogy milyen jelentős aspektusok mentén gondolkodnak a kínaiak és euro-amerikaiak a tanulásról, hogyan fejlődnek és milyen szociális keretben adódnak át a tanulásról alkotott vélekedések.

A könyv nagy érdeme, hogy a szerző nem kizárólag napjaink oktatásának és tanulásfelfogásának kulturális eltéréseit mutatja be leíró módon, hanem egy tágabb idői kontextusban, filozófiai tradíciók és történelmi tényezők szerepét figyelembe véve nyújt komplex elemző és értelmezési keretet, melyben ezen különbségek értelmet nyernek, és az eltérő tanulásfogalmak az adott kultúrák adaptív viszonyulásaiá válnak. Jin Li széles körű szakirodalmi áttekintés során, valamint saját vizsgálataira alapozva két, minőségileg eltérő, kulturálisan konstruált tanulásfogalmat tárt fel: a keleti, konfucianus gyökerekből táplálkozó erényorientációt ('virtue orientation'), valamint a nyugati, az ógörög filozófia gondolatrendszerén nyugvó elmeorientációt ('mind orientation'). Eddig nem született olyan mű, amely a tanulás jelenségkörét átfogóan vizsgálta volna komplex módon, kulturális, történelmi, politikai, filozófiai és irodalmi tényezőket is figyelembe véve, így a könyv hiánypótló a kultúrközi pedagógiai-pszichológiai könyvek piacán. A mű további érdeme a gazdag ismeretanyag bemutatásán kívül szemléletformáló ereje: rávilágít a kultúra szerepére a tanulásról való gondolkodásban, ezáltal támogatja a saját kulturális szemüvegen keresztül történő tanulásfelfogás megkérdőjelezését és a kultúraérzékeny, émikus szemléletmód kialakítását.

A könyv felépítése átgondolt és jól strukturált, az egymásra épülő fejezetek

és a deduktív logikai váz lehetőséget biztosítanak a tágabb történelmi, filozófiai kontextus és napjaink oktatási környezetének összevetéséhez, a jelen kínai és euro-amerikai társadalmak oktatási gyakorlatának, családi és intézményi szocializációjának alaposabb megértéséhez, kulturális beágyazásához. A könyvet a Kínában felnövekvő, majd az Amerikai Egyesült Államokban a Harvardon, illetve a Brown University-n oktató szerző személyes reflexiói szövik át, amelyek még hitelesebbé teszik a művet az olvasó számára.

Az autobiográfiaként is szolgáló első fejezetben a szerző bemutatja, hogy a Kínában, majd az Amerikai Egyesült Államokban szerzett tanulói és oktatói tapasztalatai miként alapozták meg kutatási érdeklődését, hogyan formálták kultúraérzékeny látásmódját. Jin Li azon kevés diákok egyike volt, akinek kimagasló tanulmányi eredménye lehetővé tette, hogy nagy társadalmi elismertségnek örvendő európai nyelvszakosként (német) folytassa tanulmányait egy főleg európai oktatókból álló tanszéken a kulturális forradalom hamvaiból éledő Kínában. A kínai évek főleg az európai kultúra felé való nyitás és a saját kultúra iránti kollektív szegény, harag, valamint a megkérdőjelezés évei voltak. Az amerikai oktatói tapasztalatok, az észlelt kulturális különbségek indították el saját kulturális identitásának újragondolásában, a kínai tradíciók és Kína történelmének új szemmel történő tanulmányozásában; a személyes élmények döbbséget

ték rá a kultúra gondolkodást, cselekvést és identitást meghatározó szerepére.

A második fejezetben sorra veszi azokat az ókori filozófiai tradíciókat, amelyek a keleti és a nyugati tanulásfogalmakat, valamint a 'jó tanuló' képét formálták. A nyugati tanulásfelfogásra jellemzően az ógörög filozófia (például Szókratész, Platon, Arisztotelész) hatott, mely a tanulás fókuszába az emberi tudatot és kogníciót helyezte, így tanulóképére a jó intellektus és érvelési képesség, valamint a kíváncsiság, a világ megértésének és az új dolgok felfedezésének szándéka jellemző. A kínai tanulásfogalom a konfuciánus gondolatrendszeren alapszik, ami az ember egész életén át tartó alakíthatóságát hangsúlyozza, és kiemelkedő eszköze az egyénen túlmutató, a tágabb társadalom érdekeit is szem előtt tartó morális és szociális aspektusokat is magában foglaló nevelés, tanulás és fejlődés. Így e gondolatrendszer mintatanulója olyan tanulási erények birtokosa, mint a szorgalom, a kitartás, a nehézségek elviselése és a szerénység.

A tanulásfelfogás történeti és filozófiai gyökereinek bemutatása után kerül sor napjaink pedagógiai kontextusának felvázolására. A szerző széles körű szakirodalmi áttekintésre és saját empirikus vizsgálataira alapozva mutat rá a tradíciók továbbélésére korunk gondolkodásában. A harmadik fejezetben két kulturális alapú tanulásmodellt ismerhetünk meg, amelyek struktúrájukban, fő dimenziójukat tekintve hasonlóak (például tanulás célja, tanulás folyamata), azonban jelentéstartalmukban eltérnek. A 'szívvel-lélekkel tanulás' ('hao xue xin') kínai

modellje az életén át tartó fejlődésre fókuszál a tanulási erények hangsúlyozásával, az amerikai modell a világ és az ismeretlen megértésére vonatkozó tudásgyarpítást emeli ki a kognitív folyamatok, képességek és az intellektus előtérbe helyezésével. Az eltérő modelleket, magasabb szintű vezérelveket konkrét tanulási folyamatra gyakorolt hatását a negyedik fejezetben ismerteti a szerző. A kínai erényorientáció szellemében a tanulási folyamat során az elköteleződés, erőfeszítés, kitartás, koncentráció és a nehézségek elviselése bátorított, míg az elmeorientált amerikai megközelítés a kíváncsiságot, aktív bevonódást, önkifejezést és a kritikus gondolkodást támogatja.

A tanulásfogalmak globális ismeretése után a könyv fennmaradó fejeze-

teiben a szerző a tanulás egy-egy speciális aspektusára koncentrál, a kulturális modellek tükrében mutatja be a kínai és euro-amerikai gyakorlatot. Az ötödik fejezet a tanulóhoz kapcsolódó érzelmekről szól. A szerző a kulturális normákkal összhangban szisztematikusan mutatja be a tanulást kiváltó, a tanulási folyamatot fenntartó és a tanulás eredménye által kiváltott érzelmek tárházát. Euro-amerikai kontextusban a tanulás kíváncsiság és érdek-

Míg az euro-amerikai, individuális alapú kognitív folyamatokat hangsúlyozó szemléletben az intenzív erőfeszítés és a kimagaslóan jó teljesítmény (stréberdiák) negatív megítélés alá esik az egyéni önértékelés veszélyeztetésén keresztül, addig Kelet-Ázsiában a szorgalom és a jól teljesítő diák nagyra értékelt, a jó tanuló kollektív szerepmodelle válása révén motivációs eszközévé lép elő, amiből a tágabb szociális közeg is profitál.

lődés által kiváltott, főként intrinzik motiváción alapul és konkrét feladatra irányul, a tanulást a folyamat közben átélt öröm és flow tartja fent, illetve a jó teljesítmény felett érzett büszkeség kulturálisan támogatott. A kelet-ázsiai kultúrkörben a tanulás értéke önmagában vett hosszú távú célként plántálódik a gyermekekbe, a tanulási folyamatot a mások iránt érzett tisztelet és a tanulás iránti elköteleződés tartja fenn a

folyamat során tapasztalt konkrét érzelmeik elsődleges meghatározó ereje nélkül. A teljesítmény tekintetében a szerénység gyakorlása a társadalmilag előírt norma, az önkritikus hozzáállás lesz az életen át tartó fejlődés alapja.

A hatodik fejezetben a kortárs normák kerülnek középpontba a teljesítmény megítélésével kapcsolatban. Míg az euro-amerikai, individuális alapú kognitív folyamatokat hangsúlyozó szemléletben az intenzív erőfeszítés és a kimagaslóan jó teljesítmény (stréber diák) negatív megítélés alá esik az egyéni önértékelés veszélyeztetésén keresztül, addig Kelet-Ázsiában a szorgalom és a jól teljesítő diák nagyra értékelt, a jó tanuló kollektív szerepmoddellé válása révén motivációs eszközzé lép elő, amiből a tágabb szociális közeg is profitál. A hetedik fejezetben a szerző saját, euro-amerikai és tajvani családokkal végzett vizsgálatán keresztül mutatja be a kulturális modellek átadását és érvényesülését a családi szocializációban; a nyolcadik fejezetben a beszéd és a kommunikáció tanulási folyamatban betöltött szerepét vizsgálja a két kulturális közegben.

A globalizációval foglalkozó záró, kilencedik fejezetben a szerző mellett érvel, hogy a kulturális tradíciók az identitásnak olyan mélyebb rétegeibe épülnek be, amelyek a gyorsan bekövetkező és nagymértékű változások ellenére fennmaradnak, a konfucianus értékek tovább örökítődnek. A több ezer éves tanítások és eszmerendszerek a mai napig domi-

náns kulturális vezérmotívumként működnek, stabil kiindulópontot biztosítanak az euro-amerikai és kínai emberek számára, meghatározzák tanulásról való gondolkodásukat, szervezik és irányítják a tanulás dinamikáját.

A könyv univerzális üzenete, hogy a különböző társadalmak eltérő tanulásmodellekben gondolkodhatnak attól függően, hogy az adott társadalomban milyen kulturális aspektusok, értékek kapnak kiemelt szerepet. Ezek a kulturális szintű vezérelvek alakítják aztán a minőségi oktatással és a kíváncsú tanulói viselkedéssel kapcsolatos elvárásokat. A könyv fontos mondanivalóval bír más, a könyvben nem tárgyalt társadalmak, így Magyarország számára is. Jin Li könyve jelentős ismeretanyaggal szolgál az interkulturális kérdésekkel foglalkozó elméleti szakembereknek, továbbá hasznos és elengedhetetlen olvasmány a kultúraérzékeny pedagógiát szem előtt tartó gyakorló pedagógusok és pszichológusok számára.

Li, J. (2012): *Cultural Foundations of Learning: East and West*. Cambridge University Press, New York.

Sebestyén Nóra

MTA Természettudományi Kutatóközpont,
Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet,
tudományos segédmunkatárs